

GROOTMEESTERS UIT DE SCHADUW

GROOTMEESTERS UIT DE SCHADUW

Programma en toelichting

Concertprogramma

Requiem pro defuncto Archiepiscopo Sigismundo MH 155 (1771)

Johann Michael Haydn (1737-1806)

Magnificat Wq 215 (1749)

Carl Philipp Emanuel Bach (1714-1788)

Inhoudelijke toelichting

Programmakeuze

Bij het samenstellen van een programma is de keuze gevallen op twee werken die bij het grote publiek niet zo bekend zijn. Niet voor het Magnificat van Johan Sebastian Bach willen we een pleidooi houden en ook niet voor het Requiem van Mozart, werken die hun kwaliteit al ruimschoots bewezen hebben. Twee composities echter die het verdienen uit de schaduw van veel beroemdere versies te komen zijn het Magnificat van de op een na oudste zoon van Johan Sebastian Bach, Carl Philipp Emanuel en het Requiem van Michael Haydn, de 5 jaar jongere broer van Joseph en voorganger van Mozart in Salzburg. Twee componisten ook die van groot belang zijn geweest voor de voornaamste ontwikkeling van de muziek in de 18^e eeuw : de overgang van de barok naar de klassieke stijlperiode.

Componisten

Wat voor hun werken geldt gaat zeker ook op voor de componisten zelf. Meestal worden Carl Philipp Emanuel Bach en Michael Haydn in een adem genoemd met hun illustere vader en broer. Niet bepaald een diskwalificatie, integendeel, maar het heeft er wel toe geleid dat hun werken tegenwoordig niet de aandacht krijgen die ze op basis van kwaliteit verdienen.

Van *vergeten* componisten kunnen we nu echter niet meer spreken. Zo geniet Carl Philipp Emanuel Bach al vele decennia faam als auteur van wellicht de meest belangwekkende publicatie over het klavierspel en de muzikethetiek in de 18^e eeuw: "Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen". Zeker wordt hij heden ten dage gewaardeerd als voornaamste representant van de zogenaamde 'Empfindsame Stil' waarin veel groter belang wordt gehecht aan de emotie in de muziek. Hoewel zijn belang als componist op het breukvlak van barok en classicisme onomstreden is houdt de uitvoering van vooral zijn kerkelijke werken hiermee geen gelijke tred. Wij doelen dan met name op concerten buiten het professionele circuit.

Meer nog dan Carl Philipp Emanuel in de schaduw van zijn vader, stond Michael Haydn in die van zijn 5 jaar oudere broer Joseph. Hij had daar zelf waarschijnlijk weinig problemen mee want het was een bescheiden man met minder ambities dan zijn broer (of dan Mozart). 'Een vergeten meester...' Dit onderschrift kon de biografie over Michael Haydn van Hans Jancik die in 1952 verscheen nog meekrijgen. Pas vanaf het midden van de jaren vijftig van de vorige eeuw ontstond een hernieuwde belangstelling voor het werk van de 'Salzburgse Haydn'. Een groot deel van zijn omvangrijke oeuvre is sindsdien in wetenschappelijke verantwoorde uitgaven verschenen. Zijn muziek, met name ook de kleine kerkelijke werken, wordt de laatste jaren vaker uitgevoerd maar het feit dat hij in 2006 200 jaar geleden overleed is ogenschijnlijk aan de wereld voorbijgegaan (dit in tegenstelling tot de 250^e geboortedag van Mozart).

Over navolgers en wegbereiders

Wij hebben de laatste decennia een steeds vollediger beeld gekregen van de ontwikkeling van 1000 jaren muziek. Dat is een uniek gegeven in de muziekgeschiedenis. Hierdoor zijn we in staat werken in historische perspectief te plaatsen en met elkaar te vergelijken. Een logisch gevolg hiervan is dat bepaalde composities zich in de loop van de tijd terecht tooien met het predikaat 'meesterwerk'. De dynamische oude muziek beweging echter heeft ons vervolgens met enige regelmaat verstoeld doen staan van het bestaan van meer 'meesterwerken' of in ieder geval composities die de vergelijking met bewezen meesterwerken kunnen doorstaan.

Zo zijn er vele mooie composities aan de vergetelheid ontrukkt.

Toch denken wij dat men in het *niet* professionele circuit bij de keuze van programma's niet ten volle gebruik maakt van het scala aan mogelijkheden, het brede perspectief dat ons met name door de professionele muziekpraktijk wordt geboden. We hebben de indruk dat veel koren en oratoriumverenigingen bij kostbare, grootschalige en dus risicovolle producties vaak, noodgedwongen, kiezen voor de bekende werken, de veilige weg, waarbij men is verzekerd van een volle zaal of kerk.

Bij het grote publiek ontbreekt door de concentratie op de gevestigde meesterwerken nogal eens het besef dat die meesterwerken slechts de top van een piramide vormen, dat het geen geïsoleerde kunstwerken zijn maar dat zij in een historische context geplaatst kunnen worden. Dat er kortom wegbereiders en navolgers zijn die het verdienen op hun artistieke merites beoordeeld te worden.

De werken

Het **Magnificat** van Carl Philipp Emanuel Bach is een mix van oud en nieuw. Een navolger van zijn vader toont hij zich in vorm, opbouw en instrumentatie alsook in het gebruik van een paar gelijkende thema's. Compositietechnieken en esthetiek zijn in de 20 jaar na het Magnificat van Johann Sebastian echter veranderd: het contrapunt was duidelijk minder populair in Carl Philipp Emanuel's dagen. Er is ook maar één grote koorfuga: het 'sicut erat in principio' uitmondend in een dubbelfuga op het 'Amen'. Overigens vertoont het fugathema grote overeenkomst met dat in het Kyrie uit Mozarts Requiem.....

De andere delen zijn echter veel homofoner en eenvoudiger van opzet en worden gedomineerd door de cantabiliteit van de bovenstem. Hier toont hij zich een vernieuwer met zijn zogenaamde 'galante' stijl, een duidelijke vooruitwijzing naar het classicisme.

Het **Requiem** in c klein (MH155) is gecomponeerd voor de uitvaartmis van Prins Siegmund Christoph Graaf van Schrattenbach, Aartsbischop van Salzburg, Haydn's werkgever maar ook persoonlijke vriend en mecenas van de kunsten. De diepe en gepassioneerde intensiteit van het Requiem is ongetwijfeld ook terug te voeren op het verdriet over het overlijden van zijn enige kind, eerder in dat zelfde jaar 1771. Het Requiem is het eerste werk waarin Haydn's talent tot volle wasdom komt en waarmee hij zijn naam vestigde als een van de belangrijkste en meest gewaardeerde componisten van kerkmuziek van zijn generatie. In 1809, drie jaar na de dood van de componist en 37 jaar na het ontstaan van het werk, werd het Requiem van Michael Haydn opgevoerd tijdens de uitvaartdienst van zijn beroemde broer Joseph. In een tijd waarin de focus lag op uitvoering van wat men nu noemt 'hedendaagse' muziek een bewijs van het grote belang dat door tijdgenoten aan de compositie werd toegekend.

Het is niet overdreven te stellen dat zonder het Requiem van Haydn het veel beroemdere van Mozart anders zou hebben geklonken. Er waren vriendschappelijke banden tussen Michael Haydn en de familie Mozart. De jonge Mozart en zijn vader speelden in het orkest van de hofkapel te Salzburg. Zij hebben zelfs meegewerkt aan de eerste uitvoering van het Requiem. Begiftigd met een fabelachtig geheugen heeft Mozart het werk ongetwijfeld goed in zich opgenomen. De mate waarin hij 20 jaar later hierdoor is beïnvloed bij het schrijven van zijn eigen Requiem is moeilijk precies te zeggen maar er is in ieder geval een aantal overduidelijke muzikale parallellen aan te wijzen.

Relatie tot eerdere projecten

We hebben dit project opgestart als vervolg op de samenwerking in 2002 bij de uitvoering van een programma met o.a. de cantatecyclus 'Membra Jesu Nostri' van Dietrich Buxtehude . Deze samenwerking was artistiek en wat publieke belangstelling betreft een groot succes en is beide koren goed bevallen. Het programma met muziek van Buxtehude , Gabrieli en Schütz vertoonde een zeer grote samenhang in sfeer, teksten en bezetting en vooral ook muziekhistorische achtergrond.

Het is het beleid van beide koren om bij de keuze van programma's niet de geëffende paden te bewandelen maar regelmatig te kiezen voor wat onbekender repertoire.

Voor meer informatie over de programma 's van beide ensembles verwijs ik u naar de websites (www.capelladucis.nl en www.novocantare.nl). Capella Ducis richt zich daarbij expliciet op oude muziek en dit project vormt dus een uitstapje naar de klassieke periode. Novo Cantare zingt muziek uit alle stijlperioden maar heeft nog niet zoveel ervaring in het barokke en klassieke repertoire.

Het is voor de leden van beide kamerkoren een uitdaging om buiten het kleinschalige kamerkoor repertoire ook eens werken in een grotere bezetting te kunnen zingen.